

Szegregátum kutatás Baks Mária-telepen a TÁMOP 5.3.6. projekt tükrében

Hős Gábor

II. éves szociálpolitika mesterszakos hallgató
Szegedi Tudományegyetem Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar,
Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék

Kulcsszavak: szegregátum, telep, integráció, TÁMOP 5.3.6; cigány, roma, etnikum, mélyszegénység, szegénység, depriváció, felzárkóztatás, hátrányos helyzet, települési hátrány, társadalompolitika, szociálpolitika, vidékfejlesztés, diszkrimináció, alulképzettség, mobilitás

---

Összefoglalás

Bevezetés: Baks község kb. 430 fős – többségében romák lakta – Mária-telep nevű szegregátumával Csongrád megye legmagasabb cigány etnikummal bíró zsáktelepülése. 2013-ban a TÁMOP 5.3.6. társadalmi integrációt célzó projektjével útjára indult a helyi romák többségi lakosokhoz való komplex felzárkóztatása.

Célkitűzés: A kérdőíves felmérés során rögzítettük azok a tényeket, amelyeket indokolják Mária-telep szegregátumi besorolását, és felmértük azon szükségleteket, amelyekre választ adhat egy komplex telep program és egy erre épülő lakhatási integrációs pályázat.

Módszer: 86 háztartásban, 94 háztartásfő bevonásával zárt kérdéses kérdőívet vettünk fel szociális munkás kérdezőbiztosok segítségével 2013 szeptemberében, valamint további 227 fő szükségletfelmérését rögzítettük a telep jövőbeli fejlesztési céljainak kitűzését segítő.

Eredmények: Mária-telep méltán nevezhető szegregátumnak alacsony iskolai végzettségű és szocioökonómiai státuszú lakossága, valamint alacsony komfortfokozatú ingatlanjai miatt. A munkavállalással kapcsolatos statisztikai adatok hasznos támpontul szolgálnak az egész község fejlesztési irányvonalainak kijelöléséhez, a települési hátrányok adekvát kezeléséhez.

Következtetések: A települési hátrányok halmozódása, a jelenkori gazdaságpolitikai tendenciák és az uniós fejlesztési irányvonalak együttesen nem valószínű, hogy képesek biztosítani Baks lakosságának társadalmi mobilitását, a település hosszú távú fenntartható fejlődését, ha az továbbra is a munkaerő-piaci integrációt, és nem a meglévő települési adottságok kihasználását, a község önfenntartóvá válását tartja szem előtt. A piaci versenyképességtől távol, a többség-kisebbség szegénységének kielezett együttélési kérdésén innen, az összekötő kapocs nem más, mint a magyar vidék depriváltsága, amit kizárólag egy vidékfejlesztési elemeket is tartalmazó országos szegénypolitikai koncepció orvosolhat, nem egy-egy uniós projekt.

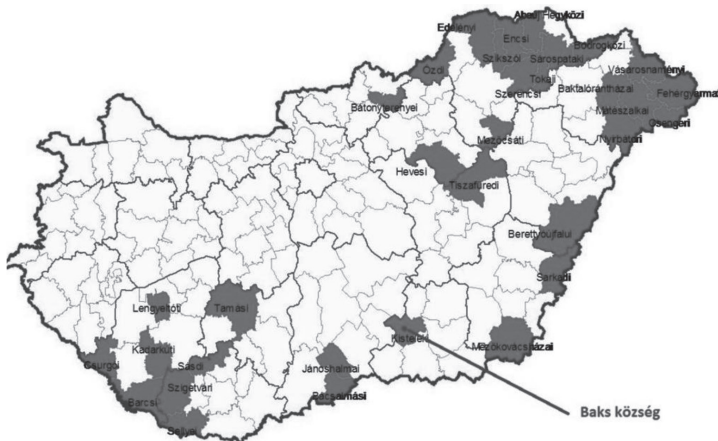

Bevezetés

A megközelítőleg 2000 fős lakosú Baks község Csongrád megyében, az ország 33 leghátrányosabb helyzetű kistérségei¹ közé tartozó Kisteleki Kistérségben található. A megyében egyedülként Baksnak nyílt lehetősége *komplex telepfejlesztési programban* való részvételre a TÁMOP 5.3.6-os pályázat útján, különösen a mintegy 430 fős Mária telep nevű szegregátumában élő nagyszá-

mú roma etnikai kisebbségre való tekintettel. A 149 millió Ft összértékű uniós támogatás elnyerését követően Baks Községi Önkormányzat 2013. január 15-ével elindította a „A jövőnek dolgozunk komplex környezet és életminőség – fejlesztési program Baks Mária telepen”² című projektjét, amely mindenekelőtt a szegregátumi lakókönyezet okozta hátrányos helyzet enyhítését célozza meg 2015. május 15-ig. A pályázat benyújtásának előfeltételeként meghatározott lakossági

felmérést kérdőíves formában már 2012-ben elvégezték. A szakmai vezetés ennek eredményeire alapozta a település *közösségi beavatkozási tervét*, *antiszegregációs tervét* és a fent nevezett *pályázat megírását*.

1. ábra Magyarország 33 leghátrányosabb helyzetű kistérsége és Baks község

Szakirodalmi áttekintés – Vidéken, kistelepülésen, szegregátumban

*Messing és Molnár*³ 2011-ben a társadalmi tőke társadalmi integrációra gyakorolt hatását vizsgálta szegény romák körében. Megállapították, hogy önmagában a rokonság, szomszédság és a szociális szférát is tartalmazó *intézményes* kapcsolatok meglehetősen elégtelen a mélyszegénységből való kitörésre; ehhez gyengébb, de funkcionális (ú.n. *összekötő*) baráti, munkahelyi, ismeretségi kötések kellenek, melyek átjárást jelentenek a születésin kívüli világ erőforrásai felé (pl.: egy cigányvállalkozó brigádjában), ami a településről való kimozdulást és munkavállalást feltételez. Ez megkérdőjelezheti azt, hogy a romák kiterjedtebb kapcsolataiknak köszönhetően védettebbek a szegénységgel szemben, mint a nem romák. A napi túlélés zálogát jelentő *összetartó* családi kapcsolatok kizárólagossága valójában egy kiutat nem mutató kapcsolati vákuum, amiben a kapcsolati háló zárt, a csoportszolidaritás alapja sokszor éppen a társadalom fő áramával szembeni ellenállást jelentő szubkultúra, ami végső soron az egyén társadalmi integrációját gátolja.

A *munkaerő-piacon érvényesülő etnikai diszkrimináció, az alulképzettség és a települési hátrányok* szintén az integráció és a legális munkavállalás ellen hatnak. Mára alig van etnikailag átjárható munkahelyi közösség. Az ilyen kapcsolatok csíráit jelenleg csak a jól előkészített, tárgyi és személyi feltételeket sem nélkülöző *integrált oktatásban*

szerezheti meg a felnövekvő roma generáció. Ám ha ez az összekapcsolódás a munka világában nem folytatódik, hamis várakozásokat ébreszthet a romák (tovább)tanulását támogató, a képzettség-szerzés társadalmi kiemelkedést ígérő szerepével kapcsolatban.

A mélyszegények szociális szférához való kapcsolódása ellentmondásos. A vizsgálat szerint az egyik végtelen elégtelenül informáltak arról, mi jár nekik; a másik végtelen nagyon is jól tájékozottak éppen a szociális szakemberekkel való aktív kapcsolat révén, így akár egész életvitelüket a kedvezmények maximális kihasználására rendezhetik be.⁴ A méltányosságon alapuló ellátások és közfoglalkoztatási lehetőségek elnyerése esetén – ahol magas a diszkrimináció esélye – szó szerint létfontosságú, hogy jó kapcsolatot ápoljanak a tisztviselőkkel, hiszen azoknak megélhetésük teljesen kiszolgáltatott.

Virág 2009-es tanulmánya⁵ szerint, mivel a helyben elérhető kevés állás nagy részét csak rokoni és ismerősi kapcsolatok által lehet betölteni, a diszkrimináció jellemzően kiszorítja a „kapcsolati” feltétellel nem rendelkezőket, így épp a *közmunkáért folyó verseny mélyítheti el a roma - nem roma szegények ellentétét, akár a lakhatási integrációk megakadályozó akciók szintjén is*⁶.

A kiadások visszafogása persze ideig-óráig segíthet a létminimum körül vagy az alatt élő háztartásoknak, de az infláció növekedése évről évre nehezebbé teszi mindezt, és természetesen egy bizonyos szint alá nem is csökkenthetők a szükségletek. A közüzemi tartozások elől menekülő családok állandó költözése az egyre alacsonyabb komfortfokozatú épületekbe versenyfutás az idővel, és sokszor a hatóságokkal is. A bujkálás, a bejelentetlen lakcímek még az utolsó segítő kapcsolatokat is kizárhatják a nyomor szélén élők életéből. A máról holnapra élés más típusú gondolkodást igényel, mint a többségi társadalomban élő előretervező szemlélet. Véleményünk szerint, akinek a mai nap túlélése bizonytalan, azzal szemben megkérdőjelezhető elvárás, hogy a holnapra gondoljon.

Messing és Molnár azt állítják, hogy nem egyértelmű a párhuzam a roma és nem roma szegénység között az etnikai diszkrimináció és a kapcsolati hálózatok eltérése miatt. Vizsgálataik szerint mégis a szegény és szegény között nincs akkora különbség hazánkban, ami indokolná, hogy etnikai színezetet kapjon a szegényekkel szembeni pozitív diszkrimináció. Ennek felismerése jelenik meg *Riba*

2011-es cikkében⁷ is, amely hangsúlyozza, hogy nem romastratégiára, hanem egy átfogó *szegénys-stratégiára* kellene koncentrálnia végre a hazai szociálpolitikának.

A kutatásról

Az újabb felmérést 2013. szeptemberében a TIOP 3.2.3. lakhatási beavatkozásra irányuló program⁸ pályázati előkészítése kapcsán készítették. A vizsgálathoz tartozó 2 oldalas, többségében zárt kérdéseket alkalmazó kérdőív a munkacsoport véleményének figyelembevételével a projekt szakmai vezetője, Polyák Teréz készítette. A kutatás célja helyzet- és szükségfelmérés volt a szegregátum lakosainak körében. A lekérdezést szociális munkás munkakörben dolgozó kérdezőbiztosok végezték 2 héten keresztül. A kérdőív kitöltése anonim és önkéntes alapú volt. A lekérdezettek azonosítása kódszámmal történt. Az egyes háztartások felkeresése személyesen, lakcím szerint zajlott. Több okból választotta a szakmai vezetés ezt a módszert. Egyrészt az *olvasási és írási nehézséggel* küzdők válaszadási hajlandóságát kívánta növelni a kérdezőbiztos közbeiktatásával. Másfelől a *személyesség serkenteti a véleményformálást* az egyes kérdésekben, szintén növelve a válaszadás esélyét. Harmadrészt kiváló lehetőség volt a családgondozói munkakörhöz hasonló funkcióban lévő munkatársak számára a *családokkal való első kapcsolatfelvételre*, családlátogatásra, amely anamnézis (környezetta-nulmány) eredményét a későbbi szociális gondozói munkába jól be lehetett építeni. A kvantitatív eredményeket számítógépes adatrögzítés után statisztikai adatelemzéssel kaptuk.

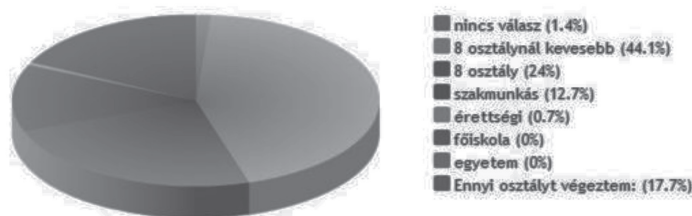

2. ábra Baks Mária telep műholdas felvétele (készült a Google Earth program segítségével)

Tanulmányunkban kizárólag a szegénységi relevanciával rendelkező kérdéseket elemezzük.

A kérdőívet kitöltők általános adatai

A kérdőíveknek 2 típusát használtuk. A *főkérdőívet* lakcím alapján, egy-egy *háztartást képviselő személlyel* vettük fel. Ebben a lakásra és lakóira, azok munkavállalásra, jövedelmeire, álláskeresésükre, gyermekeik hátrányos helyzetére, a családban előforduló betegségekre, szűrővizsgálatok gyakoriságára, a helyi programokon való részvételre, és a kielégítetlen szükségletekre kértünk válaszokat. Megközelítőleg a baksiak 20%-át kitevő

3. ábra Baks Mária telep lakosságának iskolai végzettség szerint megoszlása (N=2271)

szegregátumi lakosok száma mintegy 430 fő. 86 háztartást, 94 háztartásfőt sikerült megkeresésünk során elérnünk. 30,85%-uk férfi (29 fő), 69,15%-uk nő (65 fő).

A másik kérdőív a *pótlap*, amely további 133 háztartástagról árul el munkavállalással, álláskereséssel, egészségi állapottal, szűrővizsgálatokkal, és a helyi programokon való részvétellel kapcsolatos információkat. A kitöltők 60,15%-a férfi (80 fő), 39,85%-a nő (53 fő). Mivel életkorra nem kérdeztünk rá, a gyermekek és felnőttek arányáról csak becslést tudunk tenni egyes specifikus válaszok alapján, amelyek korrelálhatnak az életkorral. (pl.: szűrővizsgálatokon való részvétel). Ezek alapján 72 felnőtt férfi és 18 fiatalkorú fiú, valamint 105 felnőtt nő és 13 fiatalkorú lány szerepelhet a mintában, összesen 227 fő.

A 2 kérdőívet összesen 321 személy töltötte ki.

Az eredmények tükrében - Mitől szegregátum Mária telep?

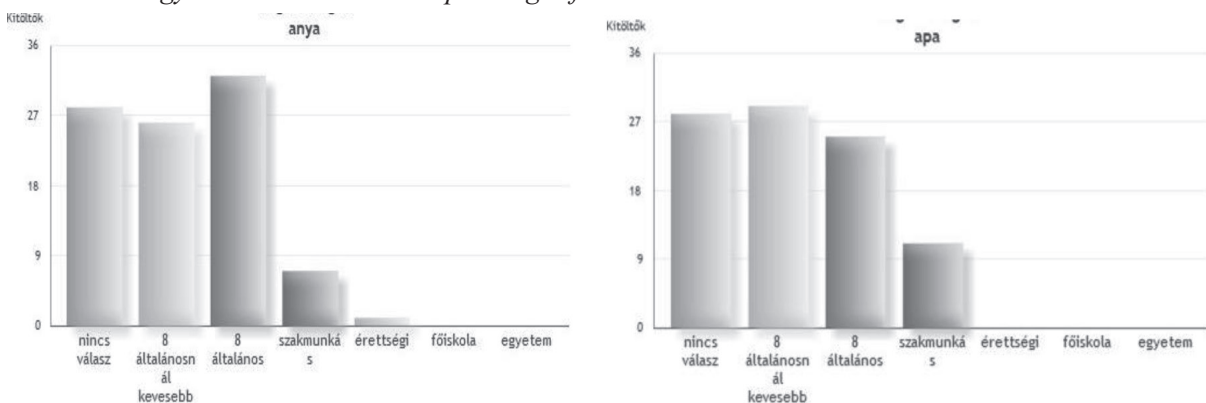
Az Anti-szegregációs Terv elkészítéséhez kidolgozott útmutató⁹ definiálja a *szegregátum* fogalmát. A 2001. évi Népszámlálás adatai alapján ezek olyan tömbök, ahol az „alacsony státuszú lakosság” aránya (ASLA) magas, azaz az *aktív korú népesség* belül a *legfeljebb általános iskola végzettséggel rendelkező és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkező lakók aránya magasabb, mint 50%*.

A 3. ábrán látható, hogy a felmérésben résztvevők által szolgáltatott adatok igazolják az *iskolai végzettségből adódó hátrányt*. A 227 kitöltő 68,1%-a (több, mint 2/3-a) nem végzett 8 osztálynál többet. Jelentős a kérdésben nem nyitkozók száma, akik között feltehetően hasonló a helyzet. A 3. ábra tanúsága szerint az *alapfokú iskolázottság a nők körében gyakoribb*. Ám a *szakképzettség a fér-*

csoport, amelyben a férfiak és a nők koedukáltan tanulhatnak, dolgozhatnak. Ezek a *vendéglátóiparhoz* (pincér- és pincérnő) illetve a *mezőgazdasághoz* és *kertészethez* kötődnek (pl.: mezőgazdasági gépvezető, dísznövénytermesztő).

A *férfiak* legnagyobb része valamilyen *fémekhez kötődő karbantartási* feladat ellátására szakosodik (cső-, vízvezeték- és gázszerelő, /gép/lakatos, hegesztő, esztergályos), esetleg az *építőiparban* szerez jártasságot (pl.: szerkezetlakatos, szobafestő-mázoló-tapétázó, ács) vagy *fa- és kőmegmunkálással* (pl.: kárpitos, műkőkészítő) tudna érvényesülni. Kevesen választották az *élelmiszeripart* (pl.: hentes, pék, cukrász). A legfiatalabbak között már *rendvédelem* szakirányban tanulót is találunk.

A *nők* többsége a *könnyűiparban* (pl.: női szabó, varrónő, textiltermelő, cipőfelsőrész-készítő, bőrdíszműves) valamint a *kereskedelemben* (pl.: élelmiszer- és bolti eladó) végzett szakmát. Előfordul

4. ábra Baks Mária telepen élő - felnőtt és gyermekkorú - gyermekek szüleinek iskolai végzettsége (N=321)

fiak felé billenti a mérleget. Az *érettségi rendkívül ritka*. *Felsőfokú végzettségre, értelmiségi jelenlétére egyáltalán nincs példa*.

A megkérdezett 271 felnőtt korú válaszadó 12,7%-a szakmával rendelkezik, ennek nemek szerinti bontását láthatjuk a 4. ábrán. Szembetűnő, hogy a nemek nagyon erősen elkülönülnek a szakközépiskolák képzésében. Alig van olyan szakma-

szépségipari szolgáltatás (pl.: kozmetikus), *köztisztasági képzés* (pl.: köztér- és parkgondozó) valamint a *pedagógiai asszisztencia* (pl.: dajka) területe is.

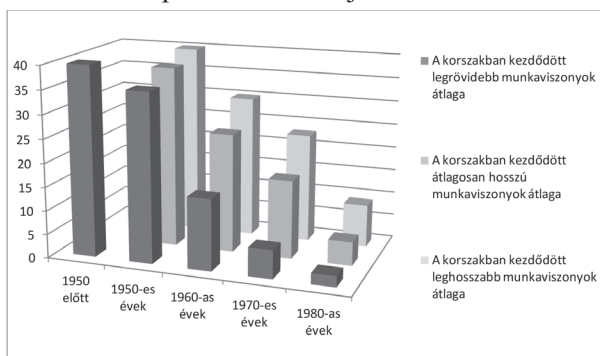
Összeségében az iskolázottsági – vagyis inkább iskolázatlansági - adatok alátámasztják a szegregátumi besorolást.

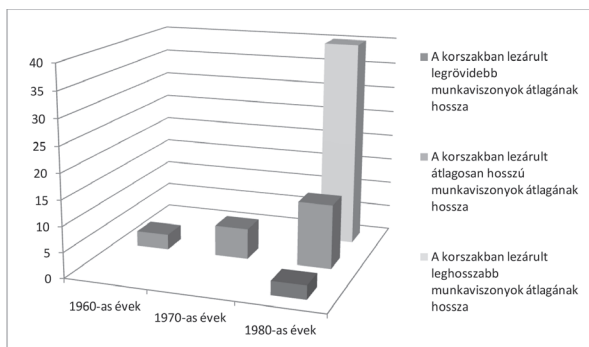
5. ábra – Szakképzettségek nemek szerinti bontásban

A munkaviszonyok átlagos hosszának változása a XX. század közepétől napjainkig a főbb politikai korszakokban való keletkezésük és megszűnésük szerint

A fenti ábrákból egy olyan jelenség körvonalazódik, amely a kapitalista gazdaságpolitika irányába nyitó - rendszerváltással együtt járó - gazdasági szerkezetváltással áll összefüggésben. Tehát nem település-, hanem korszak- és „Kelet-Közép-Európa specifikus”. Ez a teljes foglalkoztatottság és a hagyományos karrierutak megszűnése. A Mária telepi alacsony iskolázott lakosok munkaviszonyhossz-csökkenése fokozatos a II. világháborút követő időszakoktól. Komolyabb visszaesés a '80-as években tapasztalható. Majd a rendszerváltással

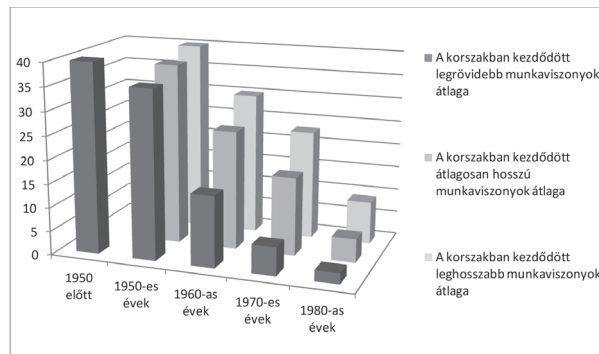
6. ábra Baks szegregátum lakosságának munkaviszony-átlag hossza (év) alakulása a Rákosi-és Kádár korszakokban a munkaviszony keletkezési korszaka szerint (N=271)

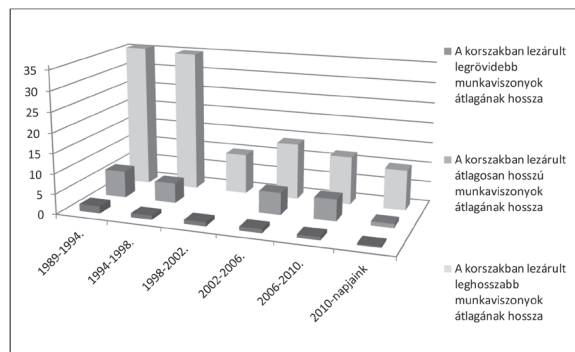
8. ábra Baks szegregátum lakosságának munkaviszony-átlag hossza (év) alakulása a Rákosi-és Kádár korszakokban a munkaviszony megszűnési korszaka szerint (N=271)

pár év alatt visszaáll a korábbi fokozatos, ámde tovább folytatódó csökkenés. A lényeges különbség a fokozatosság léptékében van. A XX. században ez korszakonként „csupán” pár évet jelentett. Így a 15-20 évet dolgozók már egy alacsony ellátási szintű nyugdíjjogosultságot meg tudtak szerezni. Napjainkra a drasztikus csökkenés hatására a megmentelt nyugdíjkorhatár eléréséig átlagosan 10-szer és

folyamatában (azaz a súrlódásos munkanélküliség¹⁰ elkerülésével) kell munkahelyet váltania valakinek ahhoz, hogy a korábbi generációkhoz hasonló feltétellel vonulhasson öregségi nyugállományba. Ez a települési hátrányokat is beszámítva tulajdonképpen csak akkor lehetséges, ha valaki a korábbi rendszerben érvényes, még megmaradó kevés, gyáripari termelésben dolgozik, vállalva az ingázó életmódot, vagy ha a településen talál állandó főállást.

7. ábra Baks szegregátum lakosságának munkaviszony-átlag hossza (év) alakulása a rendszerváltás utántól napjainkig a munkaviszony keletkezési korszaka szerint (N=271)

7. ábra Baks szegregátum lakosságának munkaviszony-átlag hossza (év) alakulása a rendszerváltás utántól napjainkig a munkaviszony megszűnési korszaka szerint (N=271)

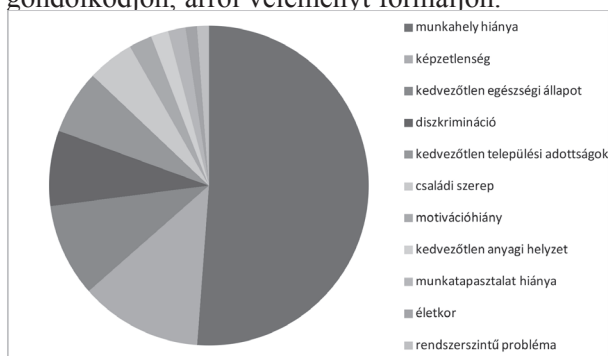
Egy másik szembevetendő jelenség a jelenlegi kormányzat közmunkaprogramja által kifejtett hatás. Rendkívül rövid időre - maximum pár hónapra - ad munkát a másodlagos munkaerő-piacon, közfoglalkoztatásban és helyben. Ezzel egyszerre csempész a mélyszegény családok életébe kiszámíthatatlanságot (mikor és milyen feltétellel kap valaki közmunkát, méltányosság lehetőségének összefonódása a kapcsolati tőkével, ami teljes függőséget eredményezhet a Polgármesteri Hivataltól) valamint kiszámíthatóságot (kizárólag a munka-intenzív időszakban, ám akkor magasabb jövedelem a segítyhez képest, a társadalmi hasznosság érzete, és a lokalitás: utazási költségek és ingázási időveszteség

nincs). A kapcsolatszegény mélyszegények így végtelen kiszolgáltatottságba kerülhetnek. Megélhetésük „a diszkrimináció áldozatává” válhat a helyi politikai akaratnak, normáknak megfelelően.

A jelenség véleményem szerint egy *csapdahelyzetet* is rejt. Ugyanis a közmunka reményében sokan feladhatják a településen kívüli álláskeresési szándékukat a helyben levés „kényelmének” preferálása végett, ami a közmunkajövedelmek szerény összegét tekintve *szegénységük továbbmélyülését, munkanélküliségük tartósságának végérvényesre fordulását* eredményezheti. A módszer ezen felül alkalmas arra, hogy *a helyi elit és más, munkavi-szonnyal rendelkezők megvédjék elsődleges munkaerő-piaci helyzetüket a már betöltött pozícióik mentén, közben döntési helyzetben legyenek a közmunkások élete felett.*

A munkához jutást nehezítő tényezők és a települési hátrányok

A 10. ábrán látható, hogy minden 5. megkérdezett nem adott választ arra a kérdésre, miért nehéz munkához jutnia. Ez utalhat arra, hogy erre nem tud magyarázatot találni. A kérdésre eredetileg csak azok válaszát vártuk, akiknek jelenleg nincs munkája. Ennek ellenére az aktívan dolgozók is szívesen megosztották a témával kapcsolatos nézetüket. Ez abba az irányba mutat, hogy a szegregátum lakóinak egy része nagyon motivált arra, hogy a munkavállalással kapcsolatos nehézségekről gondolkodjon, arról véleményt formáljon.

10. ábra A munkához jutást nehezítő tényezők megoszlása (N=217)

Az 1. táblázat alapján elmondható, hogy a legtöbben – megközelítőleg minden 2. válaszadó (51,18%) – a *munkahelyek hiányában* látja munkaerő-piaci elhelyezkedésének legfőbb gátját.

Jóval kevesebben, közel minden 10. ember jelezte csak a második legnépszerűbb válaszban azt, hogy *képtelensége* okozza a munkanélküliségét. Közülük is minden 2. szerint az alacsony iskolai

Sorszám	Munkához jutást nehezítő tényező	Gyakoriság (%)
1.	Munkahely hiánya	51,18
2.	Képtelenség	12,35
3.	Kedvezőtlen egészségi állapot	9,4
4.	Diszkrimináció	7,65
5.	Kedvezőtlen települési adottságok	6,48
6.	Családi kötelezettségek	4,71
7.	Motiválatlanság	2,35
8.	Kedvezőtlen anyagi helyzet	1,76
	Munkatapasztalat hiánya	1,76
9.	Életkor	1,18
	Rendszerszintű probléma	1,18

1. táblázat – A munkához jutást nehezítő tényezők sorrendje (N=217)

végzettsége az ok. 28,57%-uk jelölte meg analfebétizmusát a leggátlóbbnak. Minden 7. megkérdezett a szakképzettség hiányát éli meg rosszul. Ebben a körben minden 10. válaszadó speciális képzését hiányolja, melyek a nyelvtudás és a jogosítvány.

9,4%-ot *megromlott egészségi állapota* akadályozza abban, hogy munkába álljon.

7,65% említi meg, hogy álláskeresése kapcsán már *diszkrimináció* érte, ez a jelenség akadályozza abban, hogy betöltsön valamilyen munkakört.

6,48% *érzékeli kedvezőtlennek Baks települési adottságait* ahhoz, hogy munkát tudjon vállalni. Közülük 45,46% a munkát adó településektől való távolságot (és a hozzá kapcsolódó ingázás időbeli és költségtényezőit) érzékeli a legfőbb hátránynak. 54,54% szerint a legnagyobb baj az, hogy a településen nem lehet munkát találni.

4,71% említi, hogy *családi szerepe*, és az ebből fakadó kötelezettségei rontják a munkavállalási esélyeit. 3/4-ük a gyermekelhelyezés megoldatlansága, míg 1/4-ük a családdal együttjáró idő- és kapacitáshiány folytán nem tudja munkát vállalni.

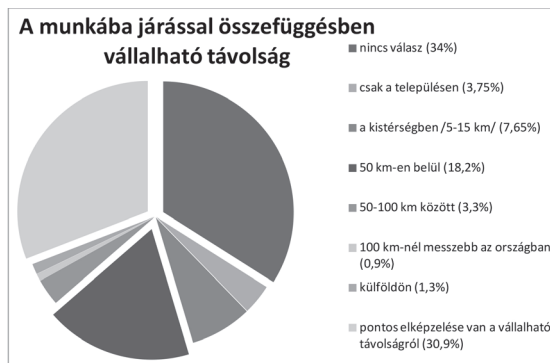
2,35%-nak a *motivációja alacsony a munkavállaláshoz*. 50%-uk az alacsony bért és a bizonytalan kifizetést tartja elkedvetlenítőnek, míg 50%-ukat egyáltalán nem érdekli az, hogy munkát vállaljon.

1,75% *kedvezőtlen anyagi helyzete* miatt nem tud önfoglalkoztatóként olyan vállalkozást indítani, amiből megélhetne, avagy képtelen fedezni az álláskereséssel összefüggő költségeket. Szintén ugyanennyien élik meg nehéznek a *pályakezdő létből fakadó tapasztalat, és gyakorlat hiányát*, amely már a legelső munkahely megszerzését is ellehetleníti.

1,18% saját *idősebb életkorát, meglévő* (de feltehetően – legalább szubjektíven - kevesnek ítélt) *nyugdíját* érzi gátnak. Ugyanennyien *rendszerszintű problémákat* is érzékelnek, különösen a *részmunkaidős állások hiányát* emelik ki.

A 11. ábra jól mutatja, hogy minden 3. megkérdezett nem szívesen nyilatkozik arról, mek-

kora távolságot is kellene megtennie naponta a munka miatt. Elképzelhető, hogy e mögött

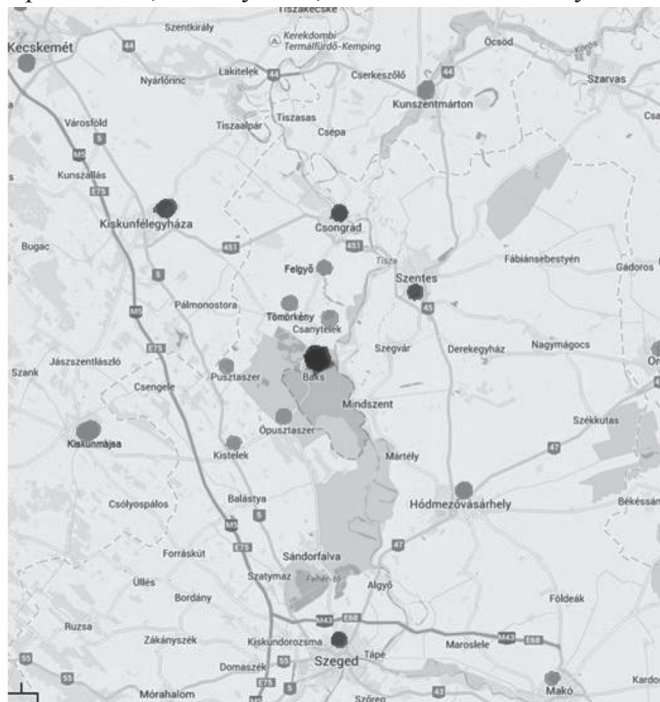
11. ábra A munkába járással összefüggésben vállalható távolság (N=220)

kedvezőtlen tapasztalat áll, amely miatt valaki teljesen elzárkózik a településen kívüli munkavállalástól. (Pl.: összeegyeztetetlen a családi élettel, a munkáltató nem állja az utazási költséget, kényelmetlen és időrabló életmódra kényszerít, kiszolgáltatottságot okoz a menetrendtől, nem kielégítőek a tömegközlekedési lehetőségek, stb.) Előfordulhat az is, hogy sokan még nem mérték fel reálisan, mik a lehetőségeik.

30,9%-nak (99 főnek) viszont pontos elképzelése van a vállalható távolságról. Közülük 27% 8-24 km közötti napi ingázást vállalna, melyek Kistelek, Pusztaszer, Ópusztaszer, Csanytelek,

lana Kiskunfélegyháza, Csongrád, Szentes, Szeged irányába. 9,1% 61-99 km közötti napi utazást is elképzelhetőnek tart, amely akár Kunszentmárton, Hódmezővásárhely, Kiskunmajsa településeken való állásvállalást is lehetővé tehet. 2 - vélhetően gépkocsival rendelkező - fő 100 km feletti napi távolsággal is kiegyezne, ezzel Kecskemét, Makó, Orosháza települések közelében is tudna munkát vállalni. 1 fő – feltételezhetően szintén gépkocsival - 400-500 km napi ingázást is megoldana az országban. Csúpan 4 fő gondolkozik külföldi munkavállalásban. Ez a szám rendkívül alacsony, de hű tükre a magyarországi kistelepülésekre jellemző minimális mobilitásnak.

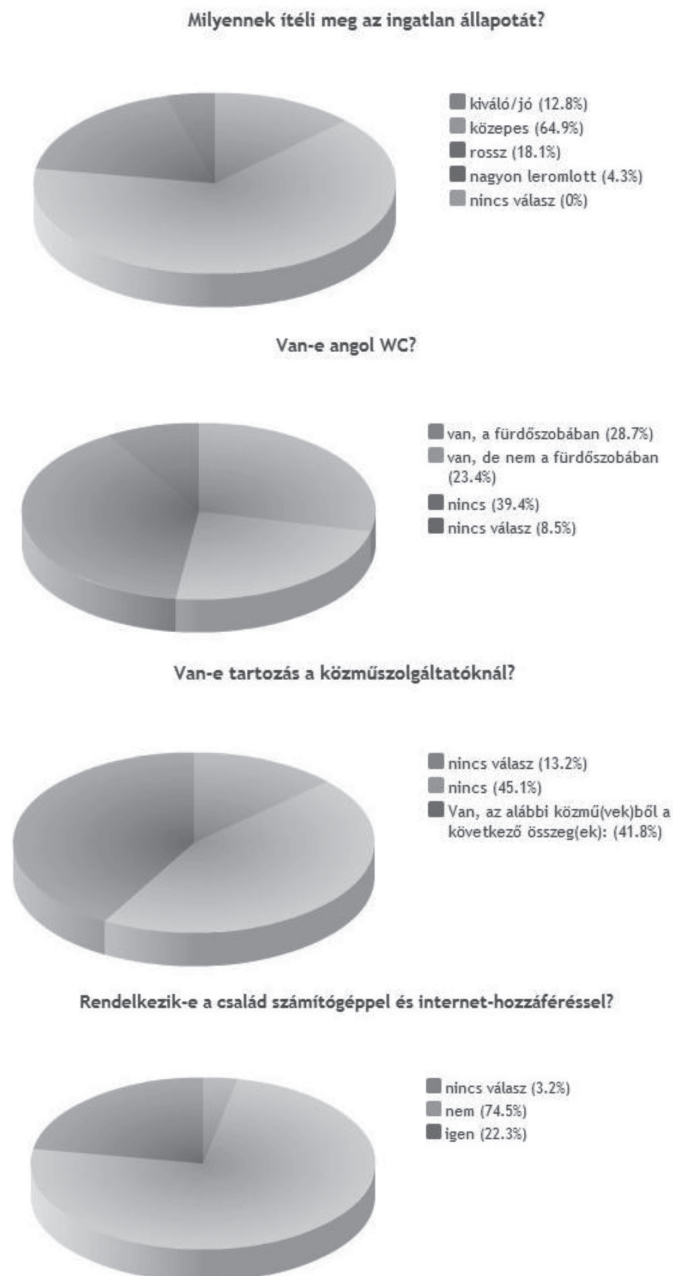
Összességében látható, hogy az emberek előtt nem tiszta, hogy az, miszerint nincs munkalehetőség, összefüggésben állhat rendszerszintű, politikai okokkal. Az alacsony képzettség nehezítő szerepének felismerése pozitív, remélhetőleg a gyermekeknél a magasabb iskolázottság elérése irányába fog mutatni. Az emberek nagyobb része reálisan látja, hogy napi több óra tömegközlekedési ingázás szükséges egy településen kívüli állásvállalás kapcsán. Ennek csökkentésében nagy szerepe van a jogosítvány és gépkocsi meglétének, amivel a mélyszegény családok nagy része nem rendelkezik az alacsony iskolai végzettség, a magas gépjármű-fenntartási- és benzinköltségek miatt. A külföldi munkavállalás elutasítása fakadhat a nyelvtudás és a külföldi kapcsolata-

12. ábra A Baks és a munkavállalás szempontjából céltelepülésnek nevezhető környező települések11

Tömörkény, Felgyő felé irányulnának. A legtöbben, 56,56% 25-60 km közötti napi ingázást vál-

tok hiányából, de a családi szerepből és a kulturális elzárkózásra való hajlandóságából is.

13. ábra(sorozat) - A hátrányos helyzet egyéb mutatói (N=94)

Egyéb szegénységi tényezők szerepe a Mária telepi családok életében

A 14. ábrasorozatban olyan – a többségi társadalom által természetesnek vett „jóléti mutatókat” választottam ki, amelyek további információkat adhatnak arról, mit is jelent a hátrányos helyzet egy szegregátumban élő számára.

A felmért 86 ingatlan 22,4%-a átlag alatti - nagyon leromlott vagy rossz - állapotban van a háztartásfő megítélése szerint, 64,9% (az épületek 2/3-a) pedig felújításra szorul.

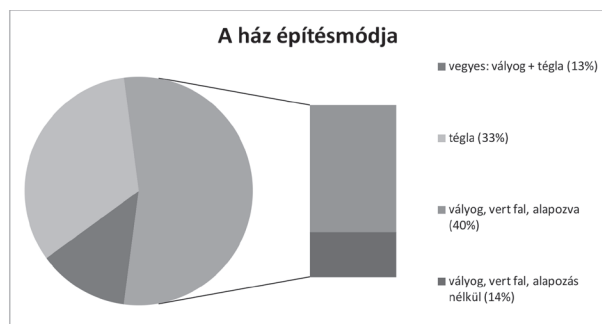
A felmért ingatlanok 1/3-a (29 épület) téglaeépítésű, 2/3-a (58 épület) tartalmaz vályogot. Nagyjából minden 5. épület (11 ház) ezen kívül

tartalmaz téglát is. A tisztán vályogból készült 46 épület 60%-a (34 ház) alappal rendelkezik. A jellemzően legrosszabb állapotú 12 ház alap nélküli; azaz minden 5. vályogház ilyen a Mária telepen.

A higiénés viszonyok mutatójának alkalmas lehet az angol WC hiánya, megléte és körülményeinek vizsgálata. A háztartások 40%-ában egyáltalán nincs, kb. a háztartások 30%-ában a fürdőszobába van beszerelve. Kb. minden 4. háztartásban a fürdőszobán¹² kívül van.

A felhalmozott közüzemi adósságokra a megkérdezettek 13,2% nem válaszolt. A válaszolók 45,1%-a nem említett ezzel kapcsolatos problémát; így

14. ábra A mária-telepi házak építésmódja (N=86)

feltételezhető a háztartásban a *rendszeres jövedelem* és annak *előrelátó beosztása* a közüzemi számlákra nézve. Az ingatlanok *41,8%-ában van díjhátralék*. Jellemző a *néhány 10 000 Ft-os elmaradás, a legritkább esetben a létfontosságú áramdíjjal*. Ritkán *millió nagyságrendű* adósságot is találunk, főleg a téli *fűtésszezonnal összefüggő gázfogyasztásban*.

A családok kb. *3/4-e nem rendelkezik számítógéppel és internettel*, ami nagy hátrány az online álláskeresésben, digitális kompetenciában. Ezt a TÁMOP 5.3.6.-os projekt *internetkabinettel* orvosolja.

Összegzés

A fenti elemzésekből látható, hogy a szegregátumi lét megannyi vetülete alkalmas arra, hogy meglássuk: „a szegénységnek sok arca van”. Egy nagyobb városoktól messzebb fekvő, magas élömlenke-igényű munkáltatót nélkülöző, kedvezőtlen közlekedési adottságokkal rendelkező alföldi község szegregátuma valóban *hátrányos helyzet a hátrányos helyzetben. Térben, időben, infrastruktúrában és a felfelé történő társadalmi mobilizációt segítő emberi kapcsolatok tekintetében* legalábbis biztosan.

Az érem egyik oldalán látható, hogy *a technika vívmányai és a szükségletekre alapuló szociális szolgáltatások* számos tényezőt - amelynek hiánya „az Isten háta mögött” érzést kelti - közelebb tudnak hozni. Ez gyakorta *hosszútávra szóló településfejlesztési stratégiai tervezést és pályázati forrásokat igényel*. Azaz olyan politikai lobbitervezésben és pályázati írásban jártas szakembereket, akiket nagyon ritkán „termel ki” magából a helyi közösség. Ezért a helyi viszonyokat kevésbé ismerő „idegenek” bevonását igényli, akiknek a helyiek általi elfogadottságán akár egy-egy pályázat sikere is múlhat. Fonák módon tehát éppen ott van legnagyobb szükség magasan képzett, megfelelő kapcsolati tőkével rendelkező emberekre, ahol a lakosság körében a legalacsonyabb az iskolai vég-

zettség, jellemző a „csodaváró létállapot”, a korlátozott források miatt – gyakran etnikai színezetű – összefogáshiány, és a – különösen idegenvezetőkkel szembeni bizalmatlanság.

Ahhoz, hogy csökkenthető legyen egy-egy település(rész) szegénysége, sokszor *csak a legfelsőbb politikai döntéshozók tudják megteremteni a lehetőséget*. Amíg a *munkanélküliség okozta jövedelemhiányra* nem találnak kormányzati megoldást, addig egy település szervezhet ugyan közmunkaprogramokat, és rövidtávon biztosíthat kiutat a megélhetési krízisből, de tartósan csak olyan *szociálpolitikai megfontolások* figyelembevételével lehet eredményeket elérni, amelyek *túllátanak a 4 éves mandátumon*.

A megvalósuló *komplex telepfejlesztési program* szándéka önmagában véve pozitív, számos eleme a pályázati bürokrácia okozta rugalmatlanság ellenére is válaszol a felmért szükségletekre. Mégsem állítható, hogy hozzá tudna férni összetett helyi szociális problémák kezeléséhez, hiszen *végrehajtói, és nem döntéshozói helyzetben van, visszacsatolási lehetősége nincs a forrásadó Unió felé*. Így gyakran kerül olyan helyzetbe, hogy *magasabb szintű problémák megoldását várják tőle a helyiek, mint amit maga a program fel tud vállalni*.

A szegregátumban élők számára mindeközben egyre komolyabb kihívást jelent a mindennapi léten túl az a dilemma, hogy sokszor *már nincs értelme ott lakni, ahol, de közben lehetőség sincs arra, hogy máshol éljenek*. És itt a lehetőségnek – vagyis egészen pontosan lehetetlenségnek – a *gazdasági* (pl.: lakás- és megtakarítás-hiány) valamint a *kapcsolati* (erős családi és szomszédági kötések, hiányos kapcsolatrendszer a településen kívül) oldala egyaránt értendő. Az Európai Unió források célja közvetett módon ugyanis éppen az, hogy *a helyi közösség fejlesztésével gátolja a nyugat felé irányuló migrációt*. Véleményem szerint ennek akkor lehet csak - *a szegregátumok hátrányainak fokozatos csökkentése mellett* - kielégítő az eredménye, ha *a helyi közösséget földosztás után önellátásra készítik fel, és nem a munkaerő-piaci integrációra, mint ahogy eddig tették kevés eredménnyel vagy leginkább is hiába*. E nélkül ugyanis értelmét veszti a természet közeli vidéki lét, és a települési egyenlőtlenségek vesztes oldalán kizárólag a hátrányok maradnak meg, esszenciálisan összesűrűsödve egy „felzárkózthatatlan”, több milliós nagyságrendű társadalmi csoport – a vidéki szegénység - életében.

Végjegyzék

1. A kistérségi besorolás részletes szabályozását ld. <http://www.nfu.hu/download/11667/kistersegimutato.pdf>
2. A projekt részleteit ld. a <http://www.baks.hu/ajovonekdolgozunk/weboldalon>.
3. v.ö. Messing Vera – Molnár Emília: Bezáródó kapcsolati hálók: szegény roma háztartások kapcsolati jellemzői, Esély: társadalom- és szociálpolitikai folyóirat, 2011. (22. évf.) 5. sz. 47-74.o.
4. v.ö. Kostyál László Árpád: Mélyszegénységben élők kapcsolata egyes szociális alapszolgáltatásokkal, Kapocs, 2009. (8. évf.) 41. sz. 42. o.
5. v.ö. Virág Tünde: Szegények a kistelepülések fogságában – a szociálpolitika mindennapi gyakorlata egy hátrányos helyzetű kistérség településein, Esély, 2009. 4. sz. 38-54.o.
6. Paskó Ildi – Törzsök Erika – Zolnay János (szerk.): Cigánynak lenni Magyarországon, Jelentés 2007; A gyűlölet célkeresztjében. EÖKIK, Bp., 2007.
7. v.ö. Riba István: Romák felzárkóztatása: színvakság, HVG, 2011. (33. évf.) 40. sz. 14-16. o.
8. A pályázatról bővebben ld. a <http://www.baks.hu/ajovonekdolgozunk/?p=1594> weboldalt.
9. Útmutató az Anti-szegregációs terv kidolgozásához, In: Városrehabilitáció 2007-2013-ban, Kézikönyv a városok számára, 2007. október, Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium Területfejlesztési és Építésügyi szakállamtitkárság 117. o.
10. Olyan átmeneti időszak, amelyben a munkanélküliséget az egyén saját döntése indokolja, és jellemzően a munkaerő-piacon való kedvezőbb (mobilitási) lehetőség keresése motiválja. (pl.: költözés, szakmaváltás)
11. A települések színei a 12. ábra színei szerint jelöltek az egyes távolságtartományoknak megfelelően.
12. Megjegyzendő, hogy néhány háztartás egyáltalán nem rendelkezik még fürdőszobával és folyóvízzel sem.

Felhasznált irodalom:

1. Paskó Ildi – Törzsök Erika – Zolnay János (szerk.): Cigánynak lenni Magyarországon, Jelentés 2007; A gyűlölet célkeresztjében. EÖKIK, Bp., 2007.
2. Messing Vera – Molnár Emília: Bezáródó kapcsolati hálók: szegény roma háztartások kapcsolati jellemzői, Esély: társadalom- és szociálpolitikai folyóirat, 2011. (22. évf.) 5. sz. 47-74.o.
3. Messing Vera – Molnár Emília: Válaszok a pénztelenségre – szegény cigány és nem cigány családok megélhetési stratégiái, Esély: társadalom- és szociálpolitikai folyóirat, 2011. (22. évf.) 1. sz. 53-80. o.
4. Kostyál László Árpád: Mélyszegénységben élők kapcsolata egyes szociális alapszolgáltatásokkal, Kapocs, 2009. (8. évf.) 41. sz. 42. o.
5. „Kérdés és válaszok” konferenciasorozat, avagy mélyszegénységben élők helyzetének javítását célzó modellprogramok, Kapocs, 2010. (9. évf.) 47. sz. 27. o.
6. Riba István: Romák felzárkóztatása: színvakság, HVG, 2011. (33. évf.) 40. sz. 14-16. o.
7. Virág Tünde: Szegények a kistelepülések fogságában – a szociálpolitika mindennapi gyakorlata egy hátrányos helyzetű kistérség településein, Esély, 2009. 4. sz. 38-54.o.

Segregational research in the „Mária estate” of Baks in relation to the TÁMOP 5.3.6. project

Gábor Hós

MA student of social politics, 2nd year

University of Szeged, Faculty of Health Sciences and Social Studies

Department of Social Work and Social Policy

Keywords: segregation area, estate, integration, TÁMOP 5.3.6., gypsy, roma, ethnicity, extreme poverty, poverty, deprivation, social development, disadvantageous situation, settlement handicap, sociopolitics, social politics, rural development, discrimination, underqualification, mobility

Introduction: The so called „Mária estate” segregation area in the township of Baks (a dead-end village) has the largest proportion of gypsy residents among all villages and cities of Csongrád county (approximately 430 people). With the launch of the TÁMOP 5.3.6. social integration project in 2013 the government began the complex social development of the situation of these residents with the aim of bringing them closer to the standards of majority residents.

Objectives: During the administration of the questionnaire we documented the facts explaining the categorisation of the „Mária estate” as a segregation area and we surveyed the needs that might be aided by a complex estate program and a residential integration tender based on it.

Method: We completed a closed question survey with the participation of 86 households counting 94 residents with the help of social workers in September 2013. We documented the needs of an additional 227 individuals in order to help the estate’s future development aims and plans.

Results: The „Mária estate” may well be called a segregation area due to its low-comfort housing facilities and its low-educated residents with a similarly low socio-economic status. The statistics concerning occupational data may be beneficial later in connection with the development plans for the township and for the adequate handling of the village’s disadvantageous situation.

Implications: The aggregation of the village’s disadvantages the current ecopolitical tendencies and the EU’s principles concerning development together might not aid the prospects of social mobility for the residents of Baks and the village’s sustainable development if that development continues to focus on labour market integration instead of exploiting the village’s natural capabilities in order to become self-supporting. Residents here do not have valuable competitive skills on the market and they generally live on the stressful border of majority and minority, of prosperity and poverty. The common factor in all of this is the deprived state of the Hungarian countryside which could only be improved by a country-wide policy regarding poverty with elements of regional development and not by a number of one-time EU projects.
